

<https://doi.org/10.70265/AAUX9660>

**УПРАВЛЕНИЕ НА МИГРАЦИОННИТЕ ПОТОЦИ И
УКРЕПВАНЕ НА ГРАНИЧНАТА СИГУРНОСТ –
СТРАТЕГИИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РЕШЕНИЯ
ЗА БЪЛГАРИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В
КОНТЕКСТА НА ГЛОБАЛНАТА МИГРАЦИЯ**

Васил Стойнев

**MANAGING MIGRATION FLOWS AND
STRENGTHENING BORDER SECURITY – STRATEGIES,
CHALLENGES, AND SOLUTIONS FOR BULGARIA AND
THE EUROPEAN UNION IN THE CONTEXT OF
GLOBAL MIGRATION**

Vasil Stoynev

Резюме: Настоящото изследване разглежда предизвикателствата и стратегиите за управление на миграционните потоци и засилване на граничната сигурност в България и Европейския съюз. Фокусът е върху съвременните миграционни маршрути, ролята на българските институции, международните сътрудничества и дългосрочните решения за ефективно предотвратяване на нелегалната миграция.

Ключови думи: миграционни потоци, гранична сигурност, България, Европейски съюз, миграционни маршрути

Summary: This study examines the challenges and strategies for managing migration flows and enhancing border security in Bulgaria and the European Union. The focus is on contemporary migration routes, the role of Bulgarian institutions, international collaborations, and long-term solutions for effectively preventing irregular migration.

Keywords: migration flows, border security, Bulgaria, European Union, migration routes

УВОД

Миграцията като глобален феномен се явява едновременно двигател на социални, икономически и политически трансформации, както и израз на хуманитарни кризи и нерешени конфликти. С началото на сирийската война през 2011 г., а последствие и с ескалацията на терористично насилие в региона, милиони сирийци са принудени да напуснат родината си в търсене на спасение в близки и далечни страни. По оценки на ООН, до 2024 г. над 6,8 милиона души са напуснали Сирия – процес, който не само че е изпълнен със страдание, но и поставя на изпитание геополитическите структури и миграционната сигурност на Европа.

По пътя си през страните на Близкия изток, мнозина мигранти попадат в капан от насилие, репресии и отказ на основни човешки права, в резултат на което все повече от тях се насочват към Турция, за да преминат през Балканите и да достигнат Европейския съюз. През последните години Турция е изправена пред безпрецедентен миграционен натиск, като на нейна територия пристигат не само сирийски бежанци, но и граждани от други части на Близкия изток, Африка и Централна Азия. Въпреки обявената от турските власти стратегия за хуманитарна помощ, мигрантите често биват подложени на насилие, унижения и дори принудителни връщания в Сирия или други нестабилни райони.

Тези репресии водят до катастрофални социални последици и ускоряват търсенето на алтернативни маршрути за мигрантския поток, включително през България, Сърбия и други държави от Западните Балкани. Така се формира сложен и динамичен миграционен маршрут, който поражда сериозни въпроси относно сигурността на външните граници на Европейския съюз.

Възникващата ситуация около миграционните потоци през България поставя нови въпроси и пред перспективата за интеграцията на страната в Шенгенското пространство. Присъединяването на България и Румъния към Шенген изисква не само усъвършенстване на политиките по граничен контрол, но и преразглеждане на самата концепция за „сигурни“ граници в контекста на нарастващ миграционен натиск и дестабилизация в съседни региони като Турция, Гърция и Западните Балкани. В този контекст, изграждането на физически бариери и засиленото патрулиране по българо-турската и гръцко-турската граница могат да намалят потоците по сухопътните маршрути, но и да стимулират нови пътища – особено по море – свързващи Сирия и Турция с Италия и останалата част на ЕС.

Нарастващото значение на граничния контрол и идентификацията на мигрантите ще изправи миграционните служби пред нови предизвикателства, включително необходимостта от ефективно

използване на системи за регистрация като АФИС и Евродак. Проблемите, свързани с многократно преминаване и незаконно пребиваване, създават рискове не само за обществената сигурност, но и за правата на мигрантите. Ефективното проследяване и регистрация стават основен инструмент за регулиране на миграционния поток и ограничаване на нелегалната миграция в рамките на Съюза.

Целта на настоящото изследване е да идентифицира основните фактори, които влияят върху миграционните потоци през България, и да анализира как те се определят от политическите и социалните условия в региона и в Европа като цяло. Акцентът е поставен върху възможностите за пренасочване на маршрутите, ефективността на граничния контрол и отражението от евентуалното присъединяване на България към Шенген.

Статията е структурирана в пет основни части: исторически преглед и съвременен контекст на миграцията през България, анализ на факторите, водещи до пренасочване на маршрутите, оценка на въздействието на Шенгенската интеграция, преглед на стратегиите за управление на миграционния натиск и предложения за укрепване на вътрешната сигурност в условия на засилена миграция.

1. МИГРАЦИЯ ПРЕЗ БЪЛГАРИЯ И БАЛКАНСКИЯ МАРШРУТ – ИСТОРИЯ, КОНТЕКСТ И ЗНАЧИМОСТ

1.1 Историческа перспектива на миграцията през България

Миграционните процеси през България и Балканите имат дълбоки исторически корени и в продължение на векове регионът е функционирал като естествен мост между Азия и Европа. Особено през XX и началото на XXI век, политическите конфликти, икономическата нестабилност и хуманитарните кризи водят до засилен транзитен поток през българска територия. През последните две десетилетия, с изостряне на конфликтите в Близкия изток и Северна Африка, страната все по-често попада в основните транзитни маршрути на мигранти и бежанци, идващи от Сирия, Афганистан, Ирак и други региони.

След 2010 г. и особено след 2015 г., когато миграционната криза достига своя пик, България преживява нарастване на миграционния натиск, изискващ адаптиране на институциите, процедурите и капацитета на граничните служби. Това поставя акцент върху необходимостта от балансиране между сигурността на границите и защитата на основните права на мигрантите.

1.2 Ролята на България в миграционния поток към ЕС

Присъединяването на България към Европейския съюз през 2007 г. поставя страната в нова институционална и геополитическа роля по отношение на миграцията. Отговорностите, произтичащи от членството, включват ефективно управление на външните граници на

ЕС, както и прилагане на общностната правна рамка, включително Дъблинското споразумение и други нормативни актове.

През 2013 г., в контекста на засилено сътрудничество между България и агенциите на ЕС, страната започва активно участие в операциите на Фронтекс и в изграждането на физически бариери и видеонаблюдение по външната граница, основно с Турция. България става част от общоевропейската мрежа за ранно предупреждение и координация по отношение на миграционните рискове, но остава обект на сериозен натиск по т.нар. Източно-средиземноморски маршрут.

1.3 Миграционни предизвикателства през България

Въпреки значителните инвестиции в охрана и логистика, България продължава да се сблъсква със сериозни предизвикателства по отношение на незаконното преминаване на границите, трафика на хора и натиска върху системите за приемане и настаняване. Честите сигнали за нарушаване на човешки права, претоварени центрове за временно настаняване и трудности при идентификацията на лицата без документи допълнително усложняват ситуацията.

Според ГД „Гранична полиция“, основен проблем остава организираната контрабанда на мигранти, както и създаването на нелегални канали за придвижване в посока към Централна Европа. В отговор на тези предизвикателства, страната инвестира в обучения, мобилни екипи и интегрирани информационни системи, но проблемът с баланса между сигурност и хуманност остава нерешен.

2. МИГРАЦИОННИ ПОТОЦИ И ФАКТОРИ, ВОДЕЩИ ДО ПРЕНАСОЧВАНЕ ПРЕЗ БЪЛГАРИЯ

2.1 Основни фактори за миграцията през България

Миграцията през България не е ново явление, но след 2010 г. страната започва да играе все по-ключова роля в маршрутите на миграционните потоци от Близкия изток, Африка и Южна Азия към Европейския съюз. Основните фактори, които предизвикват това движение, включват политическата нестабилност, военни конфликти, икономически сризове, социални неравенства и климатични промени в страните на произход.

Сирийският конфликт, започнал през 2011 г., остава най-големият двигател за миграционния натиск към Европа. Докато първоначално основният поток преминава през Гърция, след затягане на контрола, все повече мигранти се насочват към българската граница, особено след 2015–2016 г.

Според данни на Международната организация по миграция (ИОМ), мигрантите все по-често търсят алтернативни и често по-рискови маршрути, за да избегнат засиленото наблюдение и затворените официални коридори.

2.2 Пренасочване на миграционните маршрути през Балканите

Усилията на ЕС и Турция за ограничаване на миграцията, вкл. чрез Споразумението ЕС–Турция от 2016 г., доведоха до сериозно пренасочване на мигрантите от традиционните маршрути към нови алтернативни пътища. България се оказа междинен пункт в т.нар. Западнобалкански маршрут.

Засилването на охраната по българо-турската граница чрез изграждане на физически бариери и внедряване на технически средства за наблюдение води до относително намаляване на потока през традиционни точки. Въпреки това, мигрантите използват по-слабо охранявани участъци и организирани мрежи за контрабанда, често с висока степен на риск за живота им.

2.3 Влиянието на политическите и икономическите фактори върху миграцията

Политическата нестабилност в Близкия изток и Афганистан, съчетана с влошени икономически условия и липса на сигурност, стимулират бежанските вълни към Европа. Миграционният натиск е особено силен в страни с ограничени ресурси за приемане, каквато е България.

Европейските регулации, като Дъблинското споразумение, макар и предназначени да регулират първичната отговорност по разглеждане на молби за убежище, често водят до задържане на мигранти в граничните държави, което засилва локалния натиск.

2.4 Анализ на данни и миграционни потоци

Анализът на количествени данни е ключов за разбирането на тенденциите и динамиката на миграционния натиск върху България. Според данни на Фронтекс, през 2021 и 2022 г. се наблюдава спад в регистрираните опити за нелегално преминаване през българските граници в сравнение с пиковия период 2015–2016 г. – с около 40% по-малко случаи. Това се обяснява с укрепване на охраната, внедряване на технологии за наблюдение и засилено сътрудничество с турските власти.

Въпреки този временен спад, през 2022 г. отново се отчита ръст на опитите за влизане, особено по крайбрежни маршрути и трудно достъпни участъци от границата, което сигнализира за промяна в предпочитаните пътища за преминаване.

Доклади на ГД „Гранична полиция“ сочат, че наред с количествените промени, се наблюдава и качествена трансформация на потоците – с увеличаване на групите от високорискови държави и на случаите на повторно влизане на вече депортирани лица.

3. ВЛИЯНИЕ НА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КЪМ ШЕНГЕН ВЪРХУ МИГРАЦИОННИТЕ МАРШРУТИ

3.1 Промени в охраната на границите

Присъединяването на България и Румъния към Шенгенското пространство е свързано с редица институционални и оперативни трансформации. Усилията за покриване на шенгенските критерии водят до значителни инвестиции в техническо оборудване, обучение на персонал и развитие на интегрирани системи за граничен контрол.

Фронтекс отчита, че след 2020 г. България е сред страните с най-значителен ръст на внедрени иновации в наблюдението на границите – включително използване на дроне, термовизионни камери, биометрични идентификатори и интегрирани комуникационни системи.

Според доклади на българските гранични служби, съвместните операции с Турция и засиленото патрулиране по българо-турската граница са довели до намаляване на нелегалното преминаване и на каналите за трафик на хора.

3.2 Пренасочване на миграционните потоци към морски маршрути

Укрепването на сухопътните граници на България и Гърция води до нарастване на морските миграционни маршрути, особено през Егейско и Средиземно море. Данни на ИОМ сочат, че след 2021 г. се наблюдава рязко увеличаване на мигранти, опитващи се да достигнат Европа по вода – основно до Италия и гръцките острови

Основните причини включват както засиленото наблюдение на сухопътните пътища, така и активизирането на мрежите за контрабанда, които използват уязвими участъци от морските граници на ЕС.

Доклад на Европейската комисия за 2022 г. показва, че 44% от регистрираните случаи на незаконно влизане в ЕС се осъществяват по море – увеличение с 18% спрямо 2020 г.

3.3 Възможности и предизвикателства пред новите гранични мерки

Макар техническите подобрения и международното сътрудничество да подобряват капацитета за наблюдение, редица проблеми остават. Сред тях са фрагментираното управление на граничната сигурност, неравномерното разпределение на миграционния натиск и необходимостта от по-добра координация между държавите членки на ЕС.

Също така, мигрантите бързо адаптират поведението си, заобикаляйки усилено охраняваните коридори и използвайки по-рискови пътища. Това създава нови предизвикателства за

националните служби по сигурността и институции като Фронтекс и ИОМ, които трябва да реагират не само оперативно, но и стратегически.

4. СТРАТЕГИИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА МИГРАЦИОННОТО НАТОВАРВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА МИГРАЦИОННИТЕ ПОТОЦИ ПО БЕЗОПАСЕН НАЧИН

За да се справим с нарастващото миграционно натоварване и да осигурим безопасността на страната, както и на мигрантите, следва да бъдат предприети стратегии, които да оптимизират процесите на миграция, да намалят натоварването на границите и да избегнат прекомерни социални и икономически проблеми. Тези стратегии могат да включват:

4.1 Създаване на миграционни хъбове и контролирани потоци

Една от водещите стратегии в политиките по миграция е изграждането на регионални миграционни хъбове – центрове за регистрация, проверка и пренасочване на мигранти, оборудвани със съвременна инфраструктура и обучен персонал. Тези хъбове функционират като междинни зони, в които се осъществява първичната административна обработка, медицински преглед и оценка на хуманитарни нужди.

Контролираните коридори за миграция също набират популярност в европейската практика – чрез създаване на маршрути, по които мигрантите могат да преминават при спазване на определени правила и процедури. Това не само улеснява наблюдението, но и свежда до минимум риска от нелегално преминаване и злоупотреба с уязвими групи.

4.2 Повишаване на капацитета за приемане на бежанци и условията за живот

Недостатъчният капацитет на центровете за временно настаняване често води до пренаселеност, напрежение и критики от международни организации. Разширяването на тези центрове и подобряването на условията в тях – чрез осигуряване на медицински грижи, психологическа помощ и достъп до основни социални услуги – е крайъгълен камък в управлението на миграционната криза.

Също толкова важно е насърчаването на интеграцията чрез програми за обучение по език, професионална квалификация и културна адаптация, особено за мигранти с дългосрочен или хуманитарен статут.

4.3 Засилване на дипломатическите усилия за споразумения с трети страни

Двустранните и многостранни споразумения със страни на произход и транзит са от ключово значение за намаляване на миграционния натиск върху ЕС. Те осигуряват рамка за

сътрудничество по въпросите на доброволното връщане, реинтеграцията и съвместните действия срещу контрабандата на хора.

Подпомагането на стабилизацията в държави като Сирия, Афганистан, Либия и Ирак е дългосрочен инструмент за ограничаване на причините за миграция, чрез създаване на условия за сигурност и развитие.

4.4 Превенция на нелегалната миграция чрез по-строг контрол на трудовия пазар

Нелегалната заетост е сериозен стимул за незаконно пребиваване, особено в сектори като земеделие, строителство и услуги. Българската практика все още изостава по отношение на превенцията чрез контрол върху работодателите и посредниците.

Ключов елемент е провеждането на информационни кампании сред мигрантите за техните права, законови възможности и рисковете от включване в нелегални дейности.

5. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОВИШАВАНЕ НА СИГУРНОСТТА ВЪВ ВЪТРЕШНОСТТА НА БЪЛГАРИЯ КАТО ПРЕДПАЗНА МЯРКА ПРИ ЕСКАЛАЦИЯ НА МИГРАЦИОННИ ИНЦИДЕНТИ

5.1 Засилване на координацията и сътрудничеството между силите за сигурност

Ефективната защита на вътрешността на страната предполага изграждане на междуведомствена координация между Гранична полиция, МВР, специалните служби, общините и гражданското общество. На оперативно ниво, създаването на координационни центрове с капацитет за споделяне на информация в реално време е сред основните препоръки на Европейската комисия.

Също така е необходимо засилено партньорство с Фронтекс, включително чрез съвместни патрули, техническо оборудване и разузнавателен обмен, особено в зони с висока миграционна активност.

5.2 Развитие на технологии и мониторинг за превенция на рискови ситуации

Инвестициите в съвременни системи за наблюдение са от решаващо значение за предотвратяване на ескалации. Камери с изкуствен интелект (AI), дронове, автоматизирани бариери и сензори за движение вече се използват от редица европейски държави и следва да бъдат част от националната стратегия и в България.

Тези технологии подпомагат ранното идентифициране на групови струпвания, несанкционирани движения и потенциално рискови поведения.

5.3 Засилена подготовка на вътрешните сили за сигурност и създаване на кризисни планове

Обучението на силите за сигурност за справяне с масови миграционни събития, включително чрез симулационни сценарии и междуведомствени учения, е критично за поддържане на вътрешния ред.

Необходим е национален кризисен план за мобилизиране на ресурси при внезапно нарастване на миграционния натиск – включително логистична, психологическа и правна подкрепа. Също така трябва да се заложи на постоянна психологическа подготовка на служителите, работещи с мигранти.

5.4 Създаване на капацитет за взаимодействие с местните общности и НПО

Местните общности и неправителствените организации са ключов партньор в изграждането на устойчива сигурност. Организиране на кампании за повишаване на информираността, предоставяне на обучение на граждански доброволци и осигуряване на инфраструктура за диалог са важни стъпки към устойчивост.

Освен това, изграждането на механизми за подкрепа и интеграция на мигранти намалява напрежението и предпоставките за конфликти. Добри практики в тази насока вече се наблюдават в редица държави от Централна Европа.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В сърцевината на националната сигурност, особено когато става въпрос за предизвикателствата, свързани с миграцията, стои не само граничната охрана и приложението на закони, но и дълбокото осъзнаване на комплексността на глобалните процеси и техните локални проявления. Нашата способност да управляваме миграционните потоци, не само чрез непосредствени усилия на правителството и институциите, но и посредством създаването на устойчиви и интелигентни структури, които да поемат бъдещето, ще дефинира какъв ще бъде нашият статут на глобалната сцена.

Пренасочването на миграционните маршрути през България е резултат от преплетени геополитически, икономически и социални фактори, които не могат да бъдат овладени единствено чрез физическо укрепване на границите. Макар засилените мерки за граничен контрол да водят до временно намаляване на сухопътната нелегална миграция, те същевременно предизвикват преместване на натиска към морските пътища. Това налага холистичен и интегриран подход, в който сухопътните и морските граници се разглеждат не отделно, а като взаимосвързана система за сигурност.

Институционалната устойчивост зависи не само от броя патрули или дължината на оградите, а от капацитета за вътрешна реакция при напрежение – чрез междуведомствена координация, технологичен

надзор и превенция чрез работа с общностите. Координационните механизми между органите за сигурност и участието на гражданското общество са съществен елемент от устойчивия модел за сигурност. Използването на изкуствен интелект, автономни системи за наблюдение и дроне е разумна инвестиция само когато е съпроводено с човешка експертиза и предварително планирани сценарии за ескалация.

Политиките на България следва да бъдат обвързани със стратегиите на ЕС, но не просто чрез пасивно приложение, а чрез участие в тяхното формиране. Шенгенското присъединяване изисква не само доказана техническа готовност, но и доверие в дългосрочната ангажираност на страната към европейската архитектура на сигурността. Това минава през изграждане на прозрачна, отчетна и последователна практика на защита на границите, при спазване на правата на човека.

Не по-малко важна е способността на страната да реагира на нелегалната заетост – особено в сектори, склонни към експлоатация на мигранти. Превенцията чрез санкции и едновременно осигуряване на легални канали за работа е балансиран подход, който едновременно защитава вътрешната сигурност и насърчава интеграцията.

В крайна сметка, бъдещето на миграционната политика в България и ЕС не може да бъде просто реактивно. То изисква визия. Визия за устойчивост, за интеграция, за балансирано използване на сила и човечност. Всяко усилие за укрепване на границите трябва да бъде съпроводено от стратегическо разбиране за причините за миграцията и потенциала за социално съвместно съществуване. Това, което изграждаме днес като реакция, трябва утре да функционира като превенция.

Сигурността, както и свободата, са едновременно право и задължение – едно крехко, но жизненоважно равновесие, което трябва да бъде поддържано с внимание, иновации и морал. Възможността да решим бъдещето си сега е в нашите ръце – и трябва да я използваме.

ЛИТЕРАТУРА:

- Бенов, С. (2018). *Стратегии за управление на миграционни потоци в ЕС* (2-ро издание). Издателство „Технологии за сигурност“. // Benov, S. (2018). *Strategii za upravlenie na migratsionni pototsi v ES* (2-ro izdanie). Izdatelstvo „Tehnologii za sigurnost“.
- Българска гранична полиция. (2022). *Годишен доклад за дейността на Гранична полиция в България*. МВР. // Balgarska granichna politsiya. (2022). *Godishen doklad za deynostta na Granichna politsiya v Balgariya*. MVR.

- Вълов, И. (2021). Миграция и сигурност в България: предизвикателства и решения. *Списание за сигурност и правопорядък*, 16(2), 134-145. // Valov, I. (2021). Migratsiya i sigurnost v Balgariya: predizvikatelstva i resheniya. *Spisanie za sigurnost i pravoporyadok*, 16(2), 134-145.
- Европейска комисия. (2022). *Европейската миграционна политика: Възможности и предизвикателства за ЕС*. https://commission.europa.eu/index_en // Evropeyska komisiya. (2022). *Evropeyskata migratsionna politika: Vazmozhnosti i predizvikatelstva za ES*. https://commission.europa.eu/index_en
- Йорданов, М. (2019). *Глобалните миграционни тенденции и тяхното въздействие върху страните от Европейския съюз*. София: Икономическо издателство. // Yordanov, M. (2019). *Globalnite migratsionni tendentsii i tyahното vazdeystvie varhu stranite ot Evropeyskiya sayuz*. Sofiya: Ikonomichesko izdatelstvo.
- Киров, П. (2020). Миграцията в контекста на глобализацията и сигурността. *Национална сигурност и обществени процеси*, 3(1), 45-67. // Kirov, P. (2020). Migratsiyata v konteksta na globalizatsiyata i sigurnostta. *Natsionalna sigurnost i obshtestveni protsesi*, 3(1), 45-67.
- Международен комитет на Червения кръст. (2020). *Миграция и хуманитарна помощ: Стратегии за управление на кризи*. <https://icrc.org/en> // Mezhdunaroden komitet na Cherveniya krast. (2020). *Migratsiya i humanitarna pomosht: Strategii za upravlenie na krizi*. <https://icrc.org/en>
- Савова, М. (2019). Правни аспекти на миграцията и политиките за защита на границите в България. *Юридически и политически изследвания*, 10(1), 23-40. // Savova, M. (2019). Pravni aspekti na migratsiyata i politikite za zashtita na granitsite v Balgariya. *Yuridicheski i politicheski izsledvaniya*, 10(1), 23-40.
- Frontex. (2023/24). *Annual Risk Analysis 2023/2024*. <https://frontex.europa.eu/publications/risk-analysis-for-2023-2024-lqbX2a>
- International Organization for Migration [IOM]. (2021). *World Migration Report 2020*. International Organization for Migration. https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf